

УДК 159.923.2

Скориніна-Погребна Ольга Володимирівна

доктор соціологічних наук,
професор кафедри психології діяльності в особливих умовах
Національного університету цивільного захисту України
e-mail: ovskor@mail.ru
ORCID: 0000-0002-5091-2759

**ЖИТТЄВІ ЦІННОСТІ В УЯВЛЕННЯХ АБІТУРІЄНТІВ ТА ЇХ БАТЬКІВ
В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

Стаття презентує проблеми становлення та розвитку життєвих цінностей абітурієнтів. Аналізуються ціннісні пріоритети з метою удосконалення системи вищої освіти та цілеспрямованого формування одних необхідних цінностей та корекції інших. Досліджено думку абітурієнтів та їх батьків щодо важливості низки життєвих цінностей. Сформовано та проаналізовано рейтинги цих цінностей за кожною групою.

Ключові слова: цінності, життєві цінності, ціннісні орієнтації, абітурієнти, батьки, особистість, сучасне суспільство.

Постановка проблеми. На кожному етапі розвитку суспільства формується специфічна система цінностей його представників. Набір цінностей, які засвоює особистість у процесі своєї життєдіяльності, транслює, перш за все, родина, але важливу роль відіграє в цьому процесі і суспільство, в якому відображаються особливості соціально-економічного стану.

Дослідження системи цінностей особистості представляється особливо актуальним в ситуації сучасних соціальних змін, коли відзначається розпливчастість ціннісної структури суспільства, коли цінності виявляються неактуальними, іноді суперечливими. Цінності особистості відображають ставлення людини до соціальної дійсності і в цій якості визначають мотивацію її поведінки, справляють істотний вплив на всі сторони її діяльності, характеризують внутрішню готовність до виконання певної діяльності по задоволенню потреб та інтересів, вказують на спрямованість її поведінки.

У сучасних навчальних закладах навчаються студенти, які мають різні цінності і життєві пріоритети, форми поведінки та переконання. В цих умовах зростає необхідність виявлення найбільш актуальних життєвих цінностей і відповідних шляхів і засобів їх формування в студентів.

Але ціннісні пріоритети та уподобання завжди відповідають ціннісній системі оточуючого їх соціуму. Оскільки до вступу до внз основною референтною групою є родина, то саме вона створює наявну ціннісну систему. Тому актуальним є вивчення думок щодо домінуючих цінностей не тільки абітурієнтів, але і їх батьків. Важливо на початковому етапі навчання виявити відмінності у поглядах дітей та їх батьків, щоб проаналізувати в динаміці перетворення в ціннісній системі студентів, а потім і випус-

кників. Зміна домінуючого оточення, вступ у самостійне життя неминуче призводять до переосмислення життя і до переструктурування світогляду в цілому. Крім того, переоцінка суспільних цінностей неминуче призводить до переосмислення та зміни в структурі ціннісних орієнтацій молодих людей. Інтерес до життєвих цінностей студентської молоді має підстави, оскільки це специфічна соціальна група, що здійснює свій професійний вибір. Ціннісні орієнтації студентської групи нестійкі, вони залежать від багатьох зовнішніх факторів.

У науковому світі увага вчених до цінностей студентства зростає у зв'язку з кризовим періодом у розвитку суспільства. Цьому присвятили свої роботи В. М. Іллінський, А. О. Овсянніков, Ф. Р. Філіппов, С. Ф. Анісімов та інші.

Життя в сучасному українському суспільстві надзвичайно складне і динамічне, тому важливо зафіксувати і зрозуміти цінності, якими керується молодь. Вони визначають повсякденну свідомість і повсякденні уявлення про сьогоднішнє і майбутнє вступаючих в життя поколінь. Дуже важливий для дослідження ціннісного світу сучасної молоді і аналіз життєвих планів і установок, якими керувалися попередні покоління.

Мета статті. У зв'язку з цим метою статті є аналіз і оцінка значимості різних життєвих цінностей в уявленнях абітурієнтів та їх батьків. Для досягнення мети у статті пропонується вирішення наступних завдань: 1) виявити думку абітурієнтів про пріоритети різних життєвих цінностей; 2) виявити думки батьків про пріоритети різних життєвих цінностей.

Результати дослідження. Результати дослідження є не менш актуальними і для вчн. Важливо визначити, які життєві цінності притаманні майбутнім студентам, з метою грамотної побудови гуманітарних дисциплін, зорієнтувавши їх на розвиток світогляду і більш значущих цінностей. Вивчення динаміки життєвих цінностей у процесі навчання важливо для формування механізмів і ефективних засобів впливу на їх ціннісну структуру, на їх зміст в процесі взаємодії у вчн.

Інформація про життєві цінності батьків необхідна в зв'язку з тим, що вони їх заклали як пріоритетні ціннісні стратегії своїм дітям у процесі соціалізації. І це є стартовою позицією абітурієнтів для побудови їх самоświadомості.

Для цього були опитані абітурієнти харківських вчн та їх батьки (опитано 876 батьків і 649 абітурієнтів). Отримана інформація була оброблена в пакеті SPSS 13.0, рейтинги оцінок трьох названих груп (матері, батьки та абітурієнти) демонструють найбільш затребувані життєві цінності в оцінках батьків і самих абітурієнтів (таблиця).

По кожній з трьох груп респондентів (матері, батьки та абітурієнти) було проранжовано цінності за ступенем їх значущості і, таким чином, утворено 14 позицій від найбільш до найменш значущих.

При аналізі значущості життєвих цінностей в оцінках абітурієнтів та їх батьків можна відзначити наступне.

Найбільш важливою життєвою цінністю, на думку батьків, є орієнтація на здоровий спосіб життя (близько 59 % матерів і батьків оцінили цю цінність

Таблиця 1

**Значущість життєвих цінностей в оцінках абітурієнтів та їх батьків,
адаптованість до навколишнього середовища**

№	Мати		Батько		Абітурієнт	
	Значення	Життєві цінності	Значення	Життєві цінності	Значення	Життєві цінності
1	58,55	здоровий спосіб життя	59,03	здоровий спосіб життя	41,96	досягнення життєвого успіху
2	57,61	досягнення життєвого успіху	55,65	досягнення життєвого успіху	38,35	здоровий спосіб життя
3	50,55	робота в межах закону	51,77	створення міцної сім'ї	34,55	створення міцної сім'ї
4	48,90	створення міцної сім'ї	49,78	робота в межах закону	30,10	представлення здібностей працедавцю
5	44,93	вирішення питань без конфліктів	44,10	вирішення питань без конфліктів	29,64	вирішення питань без конфліктів
6	42,91	самовдосконалення	43,91	самовдосконалення	29,27	самовдосконалення
7	40,88	адаптованість до навколишнього середовища	41,74	самореалізація в професійній сфері	29,01	робота в межах закону
8	40,29	самореалізація в професійній сфері	40,53	адаптованість до навколишнього середовища	28,80	самореалізація в професійній сфері
9	38,27	представлення здібностей працедавцю	38,96	співпраця з колегами	27,90	лідерство
10	36,56	співпраця з колегами	37,55	представлення здібностей працедавцю	23,94	адаптованість до навколишнього середовища
11	35,19	пріоритетність поставлених цілей	37,44	пріоритетність поставлених цілей	23,84	співпраця з колегами
12	34,18	самостійність у поглибленні знань	35,53	самостійність у поглибленні знань	19,80	пріоритетність поставлених цілей
13	31,64	лідерство	34,78	лідерство	19,31	самостійність у поглибленні знань
14	30,63	розподіл власних зусиль	29,39	розподіл власних зусиль	19,22	розподіл власних зусиль

на 12 балів). Для самих абітурієнтів дана цінність є досить важливою і займає другу позицію (38,35 % оцінили її на 12 балів). Це пов'язано з тим, що, по-перше, молоді люди менше замислюються про здоров'я, по-друге, батьки заклопотані нездоровою ситуацією в Україні. Насамперед це стосується молоді та її проблем: наркотиків, куріння, алкоголю, СНІДу, здорового харчування. Будь-яка просвітницька діяльність щодо формування здорового способу життя є суспільно важливою і повинна проводитися на базі вищої школи.

Цінність «досягнення життєвого успіху» в оцінках абітурієнтів посіла перше місце (41,96 % оцінили її на 12 балів). Спрямованість студентів на досягнення успіху підтверджують і дослідження випускників внз. Батьки позиціонували цю цінність на друге місце (57,61 % матерів і 55,65 % батьків оцінили її на 12 балів). Наведені дані свідчать про те, що ця цінність є дуже важливою як для батьків, так і для абітурієнтів.

Цінність «робота в межах закону» в оцінках матерів займає третє місце (50,55 % оцінили її на 12 балів), в оцінках батьків цінність перемістилася на четверте місце (49,78 % оцінили її на 12 балів), а в оцінках абітурієнтів на сьоме (29,01 % оцінили цю цінність на 12 балів). З одного боку, це тривожний сигнал про те, що молоде покоління здатне допустити думку про ігнорування законів держави, в якій вона проживає. З іншого боку, це може свідчити про більш реалістичний і прагматичний настрій абітурієнтів порівняно з батьками, тверезу оцінку ситуації, коли законне ведення бізнесу та бухгалтерії складне (в збиток ніхто працювати не прагне).

51,77 % батьків, 48,90 % матерів і 34,55 % абітурієнтів оцінили життєву цінність «створення міцної родини» на 12 балів, що відповідає третьому в оцінках батьків та абітурієнтів і четвертому в оцінках матерів місцям.

На п'яте і шосте місця одностайно було поставлено цінність «вирішення питань без конфліктів» та «самовдосконалення, підвищення свого освітнього та культурного рівня» відповідно, що свідчить про стабільно високу значущість даних цінностей і стратегічно мудрих планів розвивати дипломатичні здібності, необхідні для успішних у своїй сфері фахівців.

«Адаптованість до мінливої навколишньої ситуації» найбільш важлива для матерів (сьома позиція), трохи менш значима для батьків (восьма позиція) і мало важлива для абітурієнтів (десята позиція). Це може бути пояснено тим, що сучасна молодь швидше адаптується до змін в оточенні, у них немає досвіду життя в державі, в якій багато було визначено (наприклад, по закінченню внз випускники отримували розподіл на місце роботи), виховані в сучасних динамічних, змінних обставинах.

Восьму позицію в оцінках матерів та абітурієнтів і сьому в оцінках батьків займає цінність «самореалізація у професійній сфері». Більш виражена дана цінність у батьків, що, ймовірно, пов'язано з традиційно більшою зацікавленістю чоловіків, ніж жінок, кар'єрою і професійною діяльністю.

Дев'яту позицію в оцінках матерів, десяту в оцінках батьків і четверту в оцінках абітурієнтів посіла цінність «позиціонування здібностей працевдавцю». Більш висока оцінка даної цінності абітурієнтами порівняно з

батьками може бути пояснена більшою значущістю і більшою популярністю серед абітурієнтів у знаходженні роботи. Для батьків ця цінність не є настільки значущою в силу меншої її актуальності для них.

До менш значущих життєвих цінностей можна віднести наступні. «Співпраця з колегами» — десята позиція в оцінках матерів, дев'ята позиція в оцінках батьків і одинадцята позиція в оцінках абітурієнтів. Однаково невисока оцінка даної цінності говорить про недооцінку комунікативних навичок і відсутність у свідомості респондентів взаємозв'язку успіху та вміння спілкуватися. З іншого боку, можливо, респонденти в повній мірі володіють такими навичками і тому для них це неактуальне питання.

Цінності «пріоритетність поставлених цілей» і «самостійність у прийнятті рішень» займають одинадцятую і дванадцятую позиції відповідно в оцінках батьків, і дванадцятую і тринадцятую позиції в оцінках абітурієнтів, що показує стабільно середню значимість даних життєвих цінностей.

«Лідерство» в оцінках батьків займає тринадцятую позицію, в той час як в оцінках абітурієнтів дев'яту, такий дисонанс свідчить про більш виражене прагнення до лідерства у молоді, що пов'язане з амбіціями, конотаціями успіху і лідерства. У батьків, швидше за все, поняття життєвого успіху і лідерства безпосередньо не пов'язані.

Найнижчу позицію, як показує аналіз, посіла цінність «розподіл власних зусиль на самостійне виконання конкретних завдань».

Таким чином, найбільш важливими життєвими цінностями як для батьків, так і для абітурієнтів стали «досягнення життєвого успіху» та «здоровий спосіб життя» (перша і друга позиції за ступенем значущості в оцінках респондентів).

Для батьків важливі цінності «робота в межах закону», «створення міцної родини», «вирішення питань без конфліктів» та «самовдосконалення, підвищення свого освітнього та культурного рівнів» (третья, четверта, п'ята і шоста позиції за ступенем значущості в оцінках респондентів).

«Адаптація до навколишньої ситуації» як цінність найбільш важлива для матерів (сьома позиція), трохи менш значима для батьків (восьма позиція) і мало важлива для абітурієнтів (десята позиція). Восьму позицію в оцінках матерів та абітурієнтів і сьому в оцінках батьків посідає цінність «орієнтація на самореалізацію у професійній сфері».

Дев'яту позицію в оцінках матерів, десятую в оцінках батьків і четверту в оцінках абітурієнтів посіла цінність «позиціонування здібностей працевдавцю».

До менш значущих життєвих цінностей можна віднести наступні. «Співпраця з колегами», «пріоритетність поставлених цілей», «самостійність в прийнятті рішень», «лідерство».

Отже, найменш популярною залишається цінність «розподіл власних зусиль на виконання конкретних завдань».

Крім того, у варіантах «інше» було відзначено формування таких важливих для батьків життєвих цінностей, як «створення і розвиток свого бізнесу», «моральні якості».

У статті життєві цінності розглядаються як фактор грамотної побудови гуманітарних дисциплін, які орієнтуються на розвиток світогляду і більш значущих цінностей студентської молоді.

Висновки. На закінчення слід зазначити, що напрями розвитку цивілізованого суспільства, в якому представлена вища освіта як основа формування світогляду і професіоналізму студентської молоді, здатної вирішувати проблеми суспільства, можуть бути сформовані лише на основі комплексного вивчення думки батьків, їхніх дітей і добровільного прийняття тих цінностей, які закладені в життєві позиції особистості.

Перспективи подальшого дослідження. Вищесказане обґрунтовує подальші перспективи дослідження, спрямовані на порівняльний аналіз рейтингу життєвих цінностей абітурієнтів та їх батьків, а також випускників університетів. Дослідження цих етапів дозволить відбирати перспективних студентів та цілеспрямовано працювати над формуванням цінностей і якостей, необхідних для формування адаптивних особистостей на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

Список використаних джерел та літератури

1. Баева Л. В. Информационная эпоха: метаморфозы классических ценностей: монография / Л. В. Баева. — Астрахань: Издательский дом «Астраханский университет», 2008. — 218 с.
2. Баева Л. В. Ценности изменяющегося мира: экзистенциальная аксиология истории: монография / Л. В. Баева. — Астрахань: Издательский дом «Астраханский университет», 2004. — 277 с.
3. Бакіров В. С. Историчні форми ціннісної свідомості // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. — 2001. — Вип. 12, № 511. — С. 9–15.
4. Логинова Л. Г. Ценности современных студентов / Л. Г. Логинова // Воспитание и развитие личности студента в условиях современного вуза: Всероссийская научно-практическая конференция. — М., 2000. — С. 110–115.
5. Подшивалкина В. И. Социальные технологии: проблемы методологии и практики / В. И. Подшивалкина. — Кишинев, 1997. — 352 с.

References

1. Baeva L. V. *Informatsionnaya epokha: metamorfozy klassicheskikh tsennostey*. Astrakhan: Astrakhanskiy universitet, 2008. 218 p.
2. Baeva L. V. *Cennosti izmenyayushchegosya mira: e'kzistencial'naya aksiologiya istorii*. Astrakhan: Astrahanskii universitet, 2004. 277 p.
3. Bakirov V. S. *Visnik Kharkivs'kogo natsional'nogo universitetu V. N. Karazin*, no 511 (2001): 9–15.
4. Loginova L. G. *Vospitanie i razvitie lichnosti studenta v usloviyakh sovremennogo vuza. Vserossiiskaya nauchno-prakticheskaya konferentsiya*. Moscow, 2000. P. 110–115.
5. Podshivalkina V. I. *Sotsial'nye tekhnologii: problemy metodologii i praktiki*. Kishinev, 1997. 352 p.

Скорынина-Погребная Ольга Владимировна

доктор социологических наук,
профессор кафедры психологии деятельности в особых условиях
Национального университета гражданской защиты Украины

**ЖИЗНЕННЫЕ ЦЕННОСТИ В ПРЕДСТАВЛЕНИЯХ АБИТУРИЕНТОВ
И ИХ РОДИТЕЛЕЙ В СОВРЕМЕННОМ УКРАИНСКОМ ОБЩЕСТВЕ**

Резюме

Статья характеризует проблемы становления и развития жизненных ценностей абитуриентов. Анализируются ценностные приоритеты с целью усовершенствования системы высшего образования и целенаправленного формирования одних необходимых ценностей и коррекции других. Исследованы мнения абитуриентов и их родителей о важности ряда жизненных ценностей. Сформированы и проанализированы рейтинги этих ценностей по каждой группе.

Ключевые слова: ценности, жизненные ценности, ценностные ориентации, абитуриенты, родители, личность, современное общество.

Skorynina-Pogrebnaia Olga

doctor of sociological Sciences, Professor of the Department of psychology
of activity in special conditions of National University of civil protection of Ukraine

**THE LIFE VALUES IN THE MINDS OF THE MATRICULANTS
AND THEIR PARENTS IN THE MODERN UKRAINIAN SOCIETY**

Abstract

The specific society system of the personality's values is being formed at every stage of the society's development. The research of the personality's values is particularly actual in a situation of serious social changes. The individual values reflect the person's attitude to a social reality.

The life in the modern Ukrainian society is extremely complex and dynamic, that is why it is important to capture and understand the values which the young people follow. The main purpose of the article is the analysis and assessment of the significance of different life values in the minds of the prospective students and their parents.

To achieve the goal the following objectives are proposed:

- 1) to identify the opinion of students about the priorities of different life values;
- 2) to identify the parents' opinion about the priorities of different life values.

The students of Kharkiv universities and their parents were questioned. For each of the three groups of respondents (mothers, fathers and students) the values were ranked according to the degree of their importance.

The results of the research are topical for higher education. It is important to identify the life values inherent to the matriculants for the purpose of forming the competent humanitarian disciplines and developing the important attitudes and values.

The information on the parents' life values is necessary in connection with the fact that the latter were laid as a priority value strategies to their children in the socialization process. And this is the starting point for the applicants developing their personal identity.

Key words: values, life values, value orientation, students, parents, personality, modern society.

Стаття надійшла до редакції 8.10.2015